

a jeho prvé číslo bolo príjemným prekvapením pre všetkých Slovákov, súcich na slovo. Títo všetci cítili, že sa objavil nový medzník v našom kultúrnom rozvoji.

Ku spolupráci som pozval všetkých starších pestovateľov filozofie (dr. A. Štefánka, dr. A. Spesza, dr. Š. Osuského a i.). Niektorí z nich sa stali prispievateľmi, iní nie.

Ako redaktor otvoril som časopis od samého začiatku pre všetky myšlienkové prúdy, bez ohľadu na náboženskú príslušnosť, čím časopis dostal pluralistický ráz. Rád by som vyzdvihol túto skutočnosť, aby si každý slovenský mysliteľ porovnal tento postoj časopisu za vlády, ktorej sa nemohlo a ešte nemôže prísť na meno, s postojom neskorším, keď nebolo miesta pre iné zmýšľanie ako marxistické. V časopise uverejňovali svoje myšlienky marxisti dr. I. Hrušovský a dr. S. Felber. K Igorovi Hrušovskému ma viazala vzájomná úcta a dobrý ľudský pomer. Komunista Hrušovský, tak ako som ho ja poznal, pre svoju ľudskú šľachetnosť nebol by sa mohol stať vrahom ideových protivníkov. Ako ľutujem, že sa nedožil tejto zmeny, aby som si bol mohol s ním vymeniť čo len jeden list. Z iných spolupracovníkov spomínam si na dr. M. Chladného Hanoša, dr. P. Gulu, dr. J. Diešku. Nik mi nemôže vytýkať ideovú alebo náboženskú neznášanlivosť, obe tak časté v našom národnom živote. Či to bol luterán, či katolík alebo komunista, všetci sme sa tešili vzniku prvého slovenského filozofického časopisu.

Z mojej iniciatívy sa založil potom aj filozofický odbor Matice slovenskej. Na zakladajúcom zhromaždení zišiel sa pekný počet väčšinou mladých intelektuálov. Prvým predsedom Filozofického odboru sa stal Prof. dr. Jurovský a za referenta som doporučil dr. A. Hirnera. Filozofický odbor sa schádzal raz do roka a v jeho lone boli združení predstavitelia všetkých myšlienkových prúdov na Slovensku (nebolo ich veľa).

Po dvoch rokoch mojej redakcie *Filozofický zborník* prešiel do redakcie dr. Hirnera ako referenta odboru. Redakciu mi vzali z rúk, lebo vraj som bol predstaviteľom cirkevnej filozofie. Pravda, bolo to pre mňa určité sklamanie. Ale na tom nezáleží. Hlavná vec, že prvá brázda bola vyoraná. Naša kultúra dostala nový rozmer.

SUBJEKTÍVNE A OBJEKTÍVNE MOŽNOSTI ROZVOJA FILOZOFIE

JIŘÍ SUCHÝ, Prognostický ústav SAV, Bratislava

Filozofia dnes nesie trest za to, že sa v uplynulých rokoch zmenila na sofistiku, na šírenie nespojitých všeobecných vedomostí vzdelanostného minima a prestala plniť svoju základnú funkciu ako osobitná kultúrna forma, povolaná učiť ľudí pravdivo a správne myslieť a motivovať ich spôsob myslenia ako uplatňovanie antropocentrických hodnôt v ich uvažovaní, plánovaní a rozhodovaní. Filozofia u nás stratila svoj metafyzický rozmer a prestala byť múdrosťou práve v období, ktoré múdrosť vyžaduje ako zdroj tvorivého humanistického riešenia problémov, v ktorých uviazol vývinový pohyb česko-slovenskej spoločnosti.

Kolaps dogmatickej filozofie marxizmu-leninizmu mal viaceré príčiny,

spomedzi ktorých nemožno zamlčať ani nedostatky samotných jej nositeľov — učiteľov filozofie na stredných a vysokých školách a predstaviteľov filozofie ako osobností slovenského kultúrneho života. Keď uvažujeme o možnostiach obnovenia filozofie ako profilujúcej duchovnej formy západnej civilizácie, pohybujeme sa v referenčnom rámci premeny tvorivého potenciálu filozofického poznania na jeho spoločensky užitočnú aktualitu ako pohybovej sily modernizačných premien spoločnosti, v ktorej žijeme.

Jednou z podstatných úloh filozofie bol prieskum budúcnosti ľudskej spoločnosti, smer vývoja jej duchovnej a materiálnej kultúry a tvorba vízií postavenia a úlohy človeka v budúcej spoločnosti. V prvých podobách futuroológie u Flechtheima a Tofflera bol vplyv filozofie na tvorbu obrazov budúcnosti ešte badateľný, a značný, a to nielen v utopickom duchu, ale aj v zmysle duchovnej kultivovanosti prognostických scenárov budúcnosti. Vystriedanie futuroológie forecastingom spojené s nástupom štúdia budúcnosti v r. 1960 znamenalo komplexné uplatnenie delfskej metódy a vytlačenie filozofie z prognózovania budúcnosti pozitívnym vedením.

Z tohto hľadiska sa zdá, že trpký osud, ktorý postihol filozofiu u nás, je znamením doby a nie je teda ničím mimoriadnym. Je to o dôvod viac, aby sme neuvažovali o možnostiach filozofie iba zo subjektívnych, či dokonca inštrumentálnych hľadísk jej školskej výučby, akokoľvek sú závažné a bolestne postihujú predstaviteľov filozofie profesionálnymi a osobnostnými dôsledkami obmedzovania výučby filozofie.

Subjektivismus v chápaní postavenia a úlohy filozofie v našom spoločenskom živote sa nám príliš ťažko vypomstil, aby sme si mohli dovoliť nezamyslieť sa nad subjektivistickými chybami v minulosti a nezávažíť otázku objektívnych možností rozvoja filozofie v budúcnosti. Otázka pluralizácie filozofie je istou formou snahy o jej zodpovedanie.

Oba hlavné prúdy filozofického myslenia na Západe — formalizovaný analytický a obsažný syntetický — potvrdzujú, že filozofia je emanáciou životných pocitov a vedomostí súčasného človeka, ktoré ho sprevádzajú v prebiehajúcich zmenách spoločenského systému práce a jeho každodenného života. Jürgen Habermas poukázal výstižne na to, že v procese intelektualizácie a informatizácie spoločenského života atakujú informačné systémy a prostriedky masovej komunikácie „životný svet“ človeka a deprimujú ho ako zdroj jeho osobnej tvorivosti, ktorá sa práve dnes stáva hlavnou silou napredovania sociálno-ekonomického rozvoja modernej a postmodernej spoločnosti. Práve s dosiahnutím tohto „bodu obratu“ (F. Capra) v kultúrnom vývine ľudstva, v ktorom sa problematizuje platnosť jeho doterajšej civilizačnej paradigmy a otvárajú sa nové možnosti jeho zduchovnenia, vzniká rozvojová šanca pre filozofiu ako prostriedok uvedomelého antropocentrického riešenia spoločenských problémov, ktoré prináša koniec industriálneho vývinu a nástup „technetronickej éry“ (Z. Brzeziński) s informačným spôsobom výroby. Kvalitatívny charakter prelomu, ktorý prežívame, spôsobuje, že sa pred nami otvára aktuálna budúcnosť ako komplementárny časopriestor s vysokou neurčitostou konkrétnych budúcností národa, sociálnych skupín a jednotlivcov. Tieto budúcnosti však nie sú ich osudom ako produkt živeľne prebiehajúcich procesov, ale sú, ako zdôrazňujú poprední americkí futuristi, výsledkom cieľavedomej činnosti ľudí, ktorá v nových prognostických technikách a mechanizmoch riadenia a spoločenského výberu podrobuje vývin

spoločnosti racionálnej kontrole verejnosti. Vo vyjasnení sociokultúrneho obsahu budúcnosti ako časovej dimenzie budú hrať významnú úlohu nielen vedecké poznatky, ale aj rôzne filozofie a náboženstvá ako obsažné svetonázory, schopné motivovať a orientovať ľudskú aktivitu alebo kompenzovať jej neúspech. Toleranciu je potrebné pochopiť ako možnosť slobodnej voľby presvedčenia, ktoré je funkčnou duchovnou silou života každého jednotlivca ako sociálneho subjektu. Treba však vidieť, že práve sociálne súvislosti jeho života budú objektívne preferovať svetonázor, ktorý bude ľuďom poskytovať čínorodý životný názor v spoločenských pomeroch, formovaných vedeckou racionalitou a spoločným životom ľudí v podmienkach napredovania rôznych etáp a vln vedeckých a technologických revolúcií, a že teda budúca filozofia by mala byť v tej či onej miere a v istom zmysle metavedou, aby bola spoločensky užitočná a účinne oslovovala človeka v situácii zneistenia jeho sociálneho postavenia neustálymi modernizačnými zmenami spôsobu výroby a spôsobu života.

V tejto situácii bude účinné prognózovať a plánovať nielen vývoj národného hospodárstva a spoločnosti, ale aj rozvoj filozofie ako kultúrnej formy poznania, hodnotenia, projektovania a tvorby spolužitia ľudí v perspektíve budúcnosti. K možnosti prognózovania filozofie sa už vyjadrovali viacerí filozofi s plným vedomím toho, že ide o predvídanie duchovného pohybu vysoko premenlivej formy duchovnej kultúry citlivo reagujúcej na akékoľvek zmeny v objektívnej a subjektívnej realite sveta a schopnej ich dokonca dlhodobo a s veľkým predstihom anticipovať. V prognózovaní filozofie sa tak vlastne koncentruje anticipačný a pragmatický zmysel prognostickej činnosti ako futurizmu: poznávania, predvídaní a navrhovania zmien v budúcom čase za účelom ich väčšej sociálnej kontroly, optimalizačného utvárania konkrétnych budúcností spoločenského života v záujme verejnosti ako spoločenstva harmonicky sa rozvíjajúcich jednotlivcov. Budúci význam filozofie ako aktualizácie jej subjektívnych a objektívnych možností sa dnes v kontexte svetového pokroku, future studies po r. 1960 a po prevalení vlny prognostickej konjunktúry k roku 2000 črtá jasnejšie ako v r. 1986, v ktorom boli koncipované prvé prognózy filozofie na Slovensku, a to menej v sociálnych a viac v ideových súvislostiach. Súvisí to s tým, že sám sociálny rozvoj spoločnosti určuje v období štvrtej technologickej revolúcie viac rozvoj invenčného inovatívneho myslenia, pokrok umelej inteligencie, informatiky, celosvetová difúzia CIM, počítače integrovanej výroby a napredovanie duchovnej kultúry, ktorej kvintesenciu tvorí práve filozofia, ako negentropická podstata a svetonázorový rámec rozvoja vedy a kultúry. Preto je dnes potrebné zvažovať aj subjektívne možnosti profesionalizácie filozofie v podstatne širšom rámci objektívnych možností, využitie ktorých závisí od osobnostných kvalít a schopností jej predstaviteľov. Filozofi sa dnes uplatňujú nielen ako šíritelia filozofických poznatkov a ideí v školskej a mimoškolskej výchove a vzdelávaní, ktoré dnes napredujú v permanentnej inovačnej perturbácii, ale uplatňujú sa aj ako programátori, koncepční pracovníci v strategickom plánovaní rozvoja spoločnosti, ako politici v jej riadení a najnovšie aj ako životní poradcovia, diagnostici i terapeuti pri riešení problémových situácií jednotlivcov pri otrase ich životných istôt akceleráciou spoločenského vývoja.